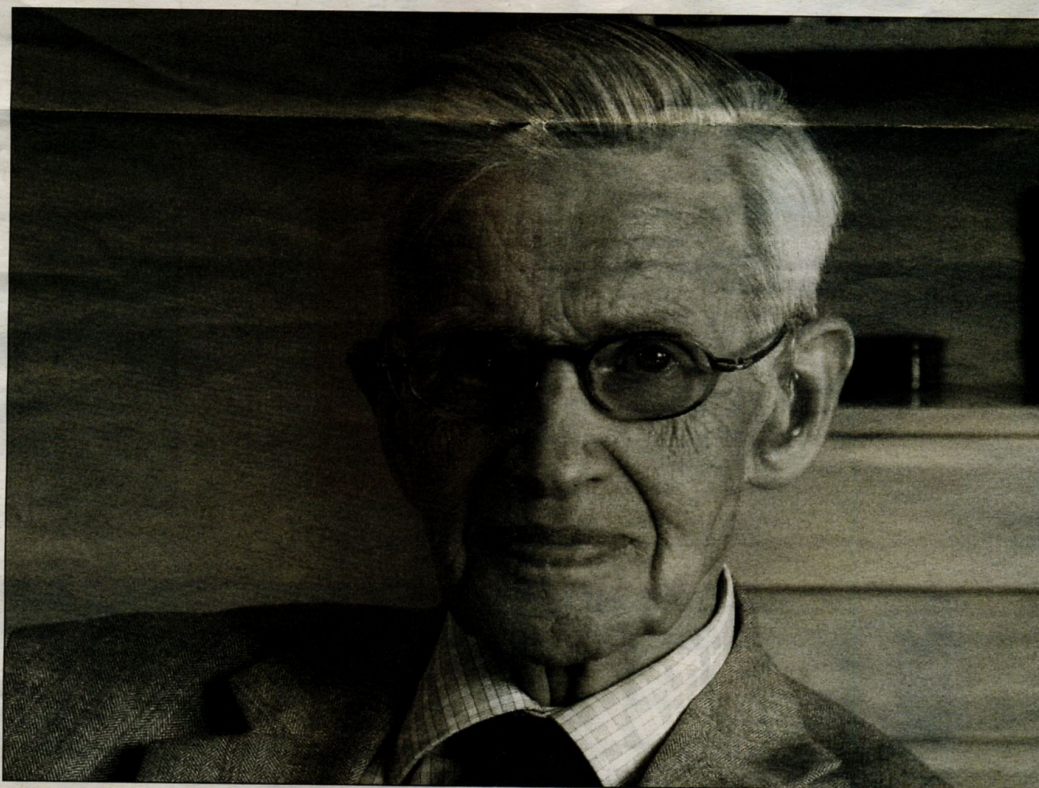


18-6-2016

Johan Snoek, een leven lang op de bres voor christenen en joden

De reikwijdte van een kanselboodschap

Op 25 mei vierde ds. Johan Snoek zijn negentigste verjaardag. Ter gelegenheid van deze verjaardag verscheen de feestbundel *Joodse en Palestijnse tranen*.



Het leven van Johan Snoek staat in het teken van Israël en de Palestijnen. Foto: Skandalon

De titel is ontleend aan een passage in *Een Ander Joods Geluid*, (Milo Anstadt, red., Amsterdam 2003). Het grootste deel werd door de jubilaris geschreven. In dertig bladzijden, gaan drie christenvrienden op enkele aspecten van het hoofdonderwerp in. Die bijdragen worden door mij niet besproken.

Het lukte blijkbaar niet tijdig een bijdrage van een Joodse vriend te krijgen. Dat is jammer omdat het grootste deel van Johan Snoeks actieve leven bepaald wordt door zijn contacten met Joden en het jodendom. Ontmoetingen met mensen waren voor hem nog belangrijker dan beschouwingen over de joodse godsdienst, politiek en cultuur. Hij heeft natuurlijk wel zijn eigen goed onderbouwde Israëltheologie!

Het eigenlijke levensverhaal van de schrijver is te vinden in zijn autobiografie: *Soms moet een mens kleur bekennen* (1992). De biografische elementen die we in *Joodse en Palestijnse tranen* tegenkomen, die

voorlezen van een protest geschreven door de Rooms-katholieke bisschoppen weigerde de vader van Marcel van Dam samen met enkele collega's Joden te arresteren en moesten ze onderduiken.

Johan en zijn broer Wim worden medewerkers van de Landelijke Organisatie voor Hulp aan Onderduikers. Ze verbergen ook Joden. Snoek herinnert aan de opvallende conclusie in zijn boek *De Nederlandse kerken en de joden* (1990). De Rooms-Katholieke Kerk was het moedigst met kanselboodschappen. De Nederlandse Hervormde Kerk was het verst in het opnieuw doordenken van de relaties tussen kerk en jodendom. En de Gereformeerde Kerken? Hoewel slechts 8% van de bevolking, herbergden zij een kwart van de joodse onderduikers. De cijfers zijn van Lou de Jong.

Na de oorlog besluit Johan theologie te gaan studeren. In 1953 wordt hij predikant in het

voor zijn eigen Gereformeerde Kerken lid werden van deze raad. In die functie kwam hij ook herhaaldelijk terug in het Midden-Oosten en legde hij waar mogelijk verbindingen tussen over Israël twistende kerken en theologen.

Palestijnen

In 1975 werd hij weer gewoon predikant in Nederland. De Raad van Kerken in Nederland gebruikte zijn deskundigheid en ervaring in de Sectie Internationale Zaken. Ook was hij tot zijn zeventigste verjaardag een actief lid van de Werkgroep Midden-Oosten, in de wandeling PAIS (vrede) genoemd, acroniem voor Palestina en Israël, die onder deze sectie ressorteerde. Deze werkgroep vroeg door brochures en conferenties ook aandacht voor de positie van de Palestijnen. Johan Snoek was intussen de overtuiging toegedaan dat door een eenzijdige theologische visie op en kerkelijke benadering van Israël aan de Pales-

autobiografie: *Soms moet een mens kleur bekennen* (1992). De biografische elementen die we in *Joodse en Palestijnse tranen* tegenkomen dienen ter versterking van het betoog. In korte terugblikken worden heden en verleden met elkaar verbonden. Daarom lijkt het mij voor de aspirant-lezer nuttig als ik voor deze bespreking de belangrijkste data uit dit lange leven als mijn leidraad neem.

Oorlog

Johan Snoek groeide op in een gereformeerd middenstandsgezin in Renkum. Hij moest zijn vader al vroeg missen en zijn moeder helpen in de zaak. Door de oorlog raakt zijn geloof in een crisis. Hij begrijpt niet waarom predikanten niet meer op de nood van de mensen ingaan. Maar op zondagmorgen 23 maart 1941 wordt een kanselboodschap voorgelezen waarin geprotesteerd wordt tegen de Jodenvervolgving. Dat gebeurde in alle 800 gereformeerde kerken.

Het zou niet bij een boodschap blijven. Het verzet tegen de bezetter bevorderde de oecumene. Kerken protesteerden samen in het Interkerkelijk Overleg. Voor Johan Snoek werd de kerk ineens weer heel relevant. Niet alleen voor hem ook voor anderen. Kanselboodschappen hadden gezag. Na het

Na de oorlog besluit Johan theologie te gaan studeren. In 1953 wordt hij predikant in het Groningse Woldendorp. In 1957 wordt hij gevraagd mee te werken aan een gezamenlijk Schots-Nederlands kerkelijk project in Tiberias. Hij leert Ivriet en gaat helemaal op in de samenleving van de jonge staat Israël. In 1963 hoorde hij de toenmalige voorzitter van het Israëliëse parlement verklaren 'Er was (ten tijde van de Jodenvervolgving onder Hitler) een volledige en vreselijke stilte van de kant van de kerk'.

Terugdenkend aan die gedenkwaardige zondagmorgen van 23 maart 1941 besluit Snoek uit te zoeken wat de niet-katholieke kerken hebben gezegd en gedaan in die periode. Het resultaat is *The Grey Book* dat in 1969 verscheen. De hele tekst staat op het internet. Een korte samenvatting staat in *Joodse en Palestijnse Tranen* (79-92) en ook in de *Encyclopaedia Judaica*. De vergelijking met *Grijs Verleden* van C. van der Heijden, vind ik niet gelukkig, omdat deze het verzet kleineert.

The Grey Book zou Snoeks standaardwerk worden, waarmee hij internationaal bekend werd. Het kwam dan ook niet als een verrassing dat de Wereldraad van Kerken hem benoemde tot hoofd van de sectie Kerk en het Joodse volk, nog

toegedaan dat door een eenzijdige theologische visie op en kerkelijke benadering van Israël aan de Palestijnen geen recht werd gedaan.

Hij was, met onder meer prof. D.C. Mulder, toen voorzitter van de Raad van Kerken, een van de architecten van het beleid van dubbele loyaliteit dus jegens beide volken. Johan Snoek volgt de politiek van de staat Israël kritisch, juist omdat hij zich met dit volk onopgeefbaar verbonden voelt. Snoek was weer alert toen de synode in *De IP nota* (Het Israëliësch-palestijnse conflict) van april 2000 in navolging van Hans Jansens *Christelijke theologie na Auschwitz* eenzijdig berichtte over de houding van de kerken jegens de Jodenvervolgving. Die ingrijpende ervaring van de jonge Johan Snoek op die zondagmorgen van 23 maart 1941 is zijn hele leven blijikbaar blijven doorwerken.

Jan Slomp

Dr. Jan Slomp is voorzitter van het Steuncomité Israëliëse Vredes- en Mensenrechten Organisaties.

Johan M. Snoek, Joodse en Palestijnse tranen. Kerkelijk verzet tegen Auschwitz - Het Israëliësch - Palestijnse conflict. Vught, Skandalon, 2010. € 12.50

